

Pornificatie van de samenleving?

Peter Leusink, Jacques van Lankveld

UMCU, Utrecht; Groene Hart Ziekenhuis, Gouda; Maastricht University; PsyQ Eindhoven

De Nederlands Vlaamse Federatie Seksuologie organiseerde op 6 maart 2009 te Antwerpen de studiedag *Pornificatie van de samenleving?* Er was al enkele jaren een maatschappelijke discussie gaande over de mogelijke effecten van pornificatie, vooral op jonge en kwetsbare groepen in de samenleving, waarbij feiten en moraal door elkaar heen liepen. De studiedag had als doel de stand van zaken van wetenschappelijk onderzoek over dit onderwerp te bundelen: wat weten we nu echt over pornificatie en over de gevolgen daarvan, en wat is de kwaliteit van deze kennis.

In dit speciale themanummer worden de belangrijkste lezingen van die dag samengebracht.¹

Drie inleidende lezingen gaven het beeld van een zich voltrekkend proces dat pornificatie genoemd kan worden, al dan niet als onderdeel van een al langer bestaand sociaal-maatschappelijk proces en al dan niet aangejaagd door economische motieven en/of door de media. Hiermee is nog niet de vraag beantwoord wat daarvan de implicaties zijn voor (jonge) mensen. Niet zozeer de vraag naar waardering of afkeuring staat hierin centraal, maar de vraag of en hoe pornificatie invloed heeft op de seksuele vorming en relatie.

Diverse onderzoekers relativeerden deze vermeende invloed maar relativeerden ook hun eigen onderzoeksmethodiek. Een noodzakelijk prospectief onderzoek met voldoende lange follow-up is nog niet verricht en experimenteel onderzoek lijkt onmogelijk dan wel ethisch niet wenselijk. De conclusies zullen in dat perspectief gezien moeten worden.

De toenemende toegankelijkheid tot porno zou bij jongeren bij kunnen dragen tot een proces van norma-

lisatie van genderspecifieke pornoscripts, dat wil zeggen een referentiekader of gedragscode die in een seksuele context voorschrijven hoe er uit te zien of hoe te handelen. Desondanks hebben de meeste jongeren de vaardigheden zich door het pornografisch landschap te navigeren zonder schade op te lopen. Vooral meisjes hebben ambivalenties ten aanzien van hun eigen pornoscripts en zowel meisjes als jongens kunnen ook kritisch staan tegenover gewelddadige en vrouwonvriendelijke vormen van porno. Wat bepaalt dat jongeren zich kritisch en mediawijs gedragen is niet bekend.

Wel is duidelijk geworden dat jongeren niet gezien moeten worden als passieve consumenten van media-producten. Uitvoerig literatuuronderzoek laat zien dat de media waarschijnlijk vooral een versterkend in plaats van een causaal effect heeft. Er is mogelijk sprake van een cumulatief risicoproces. Hoe meer kritische factoren er in de leefomgeving van jongeren aanwezig zijn, zoals een gebrekkige opvoeding thuis, problemen met alcohol of geweld, druk vanuit de *peergroup* of een lagere opleiding, hoe meer het vertekende beeld van de media jongeren kan beïnvloeden. Jongeren die vaker geseksualiseerde media bekijken zijn in het algemeen eerder ontevreden met hun eigen lichaam en seksuele prestaties, huldigen meer stereotiepe opvattingen over man- en vrouwbeelden, vinden grensoverschrijdende seks meer acceptabel en zijn op jongere leeftijd seksueel actief en lopen mede daardoor een groter risico op ongewenste seksuele ervaringen.

Er zijn op dit punt genderverschillen zichtbaar. Negatieve effecten van porno op jongens (met name het minder ervaren van intimiteit in een relatie), is niet zozeer aan *mainstream* porno gerelateerd maar aan porno met een parafiele inhoud met name indien deze inhoud

Drs. P. Leusink, arts-seksuoloog NVVS, voorzitter van de NVVS.
E: leusinkp@knmg.nl

Prof. dr. J.J.D.M. van Lankveld, klinisch psycholoog, psychotherapeut, seksuoloog NVVS, hoofdredacteur Tijdschrift voor Seksuologie, E: J.vanLankveld@DEP.unimaas.nl

¹ De redactie dankt het Fonds Wetenschappelijk Onderzoek Seksualiteit voor haar financiële bijdrage bij het tot stand komen van dit themanummer

al vanaf jonge leeftijd (14 jaar) wordt gezien. Het verband tussen interesse voor parafiele porno en het onderdrukken van intimiteit is niet zonder meer causaal. Een intrapersoonlijke factor (bijvoorbeeld een zich al op jonge leeftijd ontwikkelende *lovemap*) zou eveneens beide fenomenen kunnen verklaren.

Een eventuele invloed van porno wordt niet alleen op het persoonlijke maar ook op het relationele vlak gevonden. Pornogebruik van de partner blijkt voor mannen meestal positief uit te pakken (ze komen vaker altijd klaar en zijn meer tevreden over het seksleven) en voor vrouwen negatief (ze geven vaker aan het voorspel te kort te vinden en hebben vaker pijn bij het vrijen).

Er lijken ook positieve effecten van blootstelling aan porno te bestaan. Tegen de verwachtingen in blijkt eigen pornogebruik samen te hangen met het beter in staat zijn om grenzen aan te geven. Daarnaast geven pornogebruikers vaker aan de partner te verleiden tot bepaald seksueel gedrag, dan mannen en vrouwen die geen porno kijken.

Mediaconsumptie van porno lijkt ook afhankelijk te zijn van de etnische groep waartoe men behoort. Er blijken grote verschillen te bestaan tussen autochtoon Nederlandse jongeren en Nederlandse jongeren van Turkse en Marokkaanse afkomst die hun seksuele mediaconsumptie verklaren. Eigen identiteit en behoeften blijken voor een belangrijk deel ten grondslag te liggen aan de consumptie van seksuele media-inhoud.

Soms spelen pornoscripts een rol bij seksverslaving en geweldsdelicten, maar ook hier zijn er op grond van de huidige gegevens geen factoren bekend die dergelijke pathologie voorspellen, laat staan of interventies gericht op het beïnvloeden van dergelijke pornoscripts dat probleemgedrag kunnen voorkómen.

Concluderend kan worden gezegd dat, naar de huidige inzichten, er weliswaar sprake is van toenemende aanwezigheid van en toegankelijkheid tot porno, dat er ook een relatie is tussen deze mediabeelden op seksueel gedrag of beleving, maar dat deze relatie niet eendimensionaal noch causaal van aard is. De invloed lijkt te verschillen tussen jongens en meisjes en tussen

verschillende etnische groepen. Daarnaast lijken sommigen kwetsbaarder te zijn, afhankelijk van diverse andere factoren.

Wat betekenen deze voorlopige conclusies, zijn hier interventies nodig of noodzakelijk? Noch verbieden noch romantiseren van porno lijken de juiste opties te zijn in het omgaan met dit proces van seksualisering. Desondanks zouden de volgende aanbevelingen op grond van de conclusies van de studiedag gedaan kunnen worden:

1. stimuleer jongeren in gesprek te gaan en hun mening te vormen over seksestereotiepe en seksualiserende beelden in de media
2. besteed meer aandacht aan jongens in de seksuele en relationele vorming
3. bevorder onderzoek naar effectieve vormen van seksuele vorming en mediaopvoeding
4. stimuleer meer variatie in mediabeelden op het gebied van seksualiteit en sekserollen

Nu wil het wonderlijke dat bovenstaande aanbevelingen afkomstig zijn uit de eindrapportage van het onderzoek dat werd verricht door de Rutgers Nisso Groep, Movisie en het Nederlands Jeugdinstituut in opdracht van het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap. Deze onderzoeksresultaten werden openbaar gemaakt 2 weken ná het congres en mochten niet tijdens het congres worden besproken. Hiermee onttrokken de genoemde instituten zich aan het wetenschappelijk discours, een kwalijke ontwikkeling die gebaseerd lijkt op het commitment met de opdrachtgever. Gelukkig stemmen hun conclusies overeen met aanbevelingen die ook zonder hun onderzoek al geuit waren.

Hernieuwde betekenisgeving van porno en het bespreekbaar maken daarvan in de openbare ruimte (waaronder onderwijs) lijken voor de komende jaren het perspectief te zijn. Voor wat betreft het wetenschappelijk onderzoek naar de seksuele ontwikkeling van jongeren zijn met het debat nieuwe uitdagingen in het vooruitzicht gesteld. Op deze wijze blijven feiten en moraal gescheiden.